

İstanbul, 22 Ocak, 1968

Türk Dil Kurumu Genel Yazmanlığı
Avaklıdere- Ankara

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-181/1

2.10.1967 tarih ve 723 sayılı yazıları karşılığıdır:

Prof. Fahir İz'in, incelenmek üzere bize verilen İngilizce-Türkçe Sözlüğü 859 daktilo sayfası içinde, yaklaşık olarak 75.000 İngilizce sözcüğü kapsamakta olup bunların Türkçe karşılıkları da bu sayıya varmaktadır.

Genel tutumuyla Sözlük, İngilizcedeki anlam dünyasının öğeleri durumundaki deyimlere Türkçenin anlam dünyasından karşılıklar vermektedir. Sözlük üzerinde yapılan incelemeler sonucu göze çarpan ve ilişilen yerler aşağıda şöylece sıralanabilir:

1.- Bu sözlüğün amacı, bir başka deyimle, ne soydan ve öğretim düzeyinden kişilerin bundan yararlanacağına göz önünde tutulduğu, derli-toplu bir önsözde belirtilmelidir. Burada ayrıca Sözlükteki sözcük kadrosu için, neyin göz önünde tutulduğu, dilde en çok kullanılan sözcüklerle çok seyrek kullanılanlar arasında belli bir oran veya ölçünün dikkate alınıp alınmadığını da açıkça belirtmek yararlı olacaktır.

2.- Uygulanan söyleniş (= telaffuz), sistemli olarak örneklerle açıklanmalıdır.

3.- Sözlüğe bir kısaltma çizelgesi eklenmelidir.

4.- Sözlüğü hazırlarken başvurulan kaynakların bir bibliyografyası verilmelidir.

5.- Sözlükte sık sık geçen 'ait'ler 'değgin' ve 'hakkında'lar da 'üzerinde' sözleriyle değiştirilerek, Türk Dil Kurumunun bütün sözlükleriyle bir uyum sağlanmalıdır.

6.- Bu güne değin çıkmış bütün ~~sözcüklerin~~ sözlüklerde, içindeki sözcüklerin kelime çeşitleri, bir başka deyişle isim mi, sıfat mı, fiil mi oldukları, sözcüklerin kural dışı çoğulları, fiillerin çatıları v.b. belirtildiği halde, incelediğimiz bu Sözlükte bunlar gösterilmiş değildir, oysa gösterilmesi gerektir.

7.- Bu sözlükten, olabildiğince çok kişinin, bu arada ortaöğretim ve sonrası öğrencilerinin büyük ölçüde yararlanmasını sağlamak amacıyla, kural dışı fiiller çizelgesi eklenmesinin uygun olacağını düşünüyoruz.

8.- Ek listelerde a) Türkçeleri kolayca bulunabilecek olan yabancı sözcüklerin çıkarılması ve yerlerine Türkçelerinin konulması (liste I); b) Daktilo yanlışlarının düzeltilmesi (liste II); c) bütünlenmesi istenen sözcüklerin sözlükte yerlerine konulması (liste III); ç) gereksiz görüldüğünden Sözlükten çıkarılması gereken karşılıklar (liste IV); d) Sözlüğe eklenmesi istenen karşılıklar (liste V) e) yanlış, yanıltıcı ve tam yerine oturmamış ve eksik bırakılmış karşılıklar için verilmiş olan deyimler ve sözcükler (liste VI); Bu son listede gösterilen örnekler Sözlüğün yalnız 445-456. sayfalarından alınmıştır, ve ilişilen sözcükler üzerinde bir genel fikir vermek için yeter görülmüştür.

Sonuç.- Ancak bütün bu ilişilen yönleri onarılıp bütünlendikten sonradır ki Sözlüğün Türk Dil Kurumunun amaçlarına uygun ve kullanışlı bir sözlük olarak basılabileceği kanısındayız. Saygılarımızla

Prof. Nermi Uygur *Nermi Uygur* Orhan Şaik Gökyay *Orhan Şaik Gökyay*
Çıkma. - Bu raporun bir örneği yapının iki nüshasıyla birlikte, işlerin gecikmeden yürütülmesini sağlamak üzere Sözlüğü hazırlamış olan Prof. Fahir İz'e verilmiştir.

17
Liste VI 2

- s.445 moribund karşılığı 'ölüm durumunda' yerine 'can çekimede'.
'morning karşılığı konulan 'sabahlık' karşılığı yanaltıcıdır. Bundan daha çok kadınların kalkınca geydikleri giyecek anlaşılmaktadır. Oysa burada verilmek istenen anlam bu değildir.
'mortal' sözcüğünün karşılığı 'insan' değil, 'ölümcül veya ölümlü' olduğu için 'insan', eski deyişle 'fani'dir. Burada verilen 'insan' karşılığı bu bakımdan, mutlak insan anlamına alınabileceği için yanaltıcıdır.
'mortal fear' karşılığı 'can acısı'dan çok 'büyük veya sonsuz korku' olsa gerektir.
- s.446 'most' sözcüğü sırazında verilen karşılıklardan 'thaxmak to make the most of one's hair (saç biçimini kendisine en yakışır şekilde yapmak) demekse de bu deyim yalnız saçla ilgili değildir. Burada saç yerine 'time'ı koyarsak o zaman to make the most of one's time (vaktini en iyi şekilde değerlendirmek) demek olur. Nitekim 'to make ~~ax~~ the most of him' de denebilir, buğ da tatilini geçirmeye silaya gelmiş bir oğul için babasının kullandığı bir deyim olarak yine benzeri bir anlama gelir. Onun için bu İngilizce deyimın karşılığı tek tanıkla bırakılacağı yerde genişletilmesi gerektir gibi geliyor.
- 'mother's darling' karşılığı verilen 'hanım evladı' Türk argosunda a-yıp ve girkin bir sözdür. Burada daha çok 'mahallebici çocuğu' daha geçerli bir karşılık olacaktır.
- We haven't much petrol, we must ~~mak~~ make the most of it' cümlesinin karşılığı (çok benzinimiz yok, fakat olanıyla gecinnemiz gerek) yerine 'az benzinimiz var, bunu iyi kullanmalıyız' demek 'Türkçeye daha uygun olurdu
- 'motley' sözcüğünün (renk renk, çeşit çeşit) karşılıklarını 'alaca-bulaca' karşılığı da eklenebilir.
- s.447 'silver mount' karşılığı 'gümüş geçirilmiş' yerine 'gümüş kaşlı veya kaşı gümüş olan' (yüzük, mücevher v.b.) daha yerinde gibi geliyor.
- 'mountebank' karşılığı verilen 'yapma doktor' 'Türkçeye uymuyor, bunun yerine 'şarlatan' veya 'şarlatan hekim', daha iyisi ~~xa~~ 'düzme' veya 'düzmece hekim' konmalıdır.
- 'to mouth one's words' (sözcükleri resmî bir tavırla ve tane tane söylemek) yerine 'sözcükleri tane tane ve üzerine basa basa söylemek' daha uygundur sanırız.
- 'by word of mouth' karşılığı olarak verilen (sözlü olarak, sözle) karşılığı ile 'oral' sözcüğünün karşılığı bir yanaltmaya yol açacağı için daha açılmalıdır.
- s.449 'muddle' için 'şaşırtmak, karıştırmak' yerine 'yüzüne gözüne buluşturmamak' belki daha uygun olacaktır.
'mufti' mutlak olarak 'sivil iyecek' değil, üniforma giymek hakkına sahip subay ve benzeri kimselerin giydiği 'sivilgiyecek' demektir.

2)

s.451

'mumble'ın karşılığı daha açık olabilmek için 'konuşma tarzı yüzünden anlaşılmasak' diye verilse daha uygun olur.

'manch' karşılığı olarak 'çignemek' sanırız ki yetmez. Çünkü bu herhangi bir çignemek değil 'geviş getirir gibi çignemek, çeneleri oynatarak çignemek' demektir.

s.454

'music' karşılığı yalnız 'müzik' olmayıp 'nagme, makam, nota, ahenk' anlamları da vardır.

s.455

'navigable' karşılığı 'deniz yolculuğuna elverişli' olmaktan çok 'gemilerin işlemesine elverişli' demektir.

s.455

'near-sighted' karşılığı 'miyop' (yakını görmeyen) değil, (uzagi görmeyen) olacaktır.

s.456

'negotiate' karşılıkları arasında asıl 'konuşmak, müzakere etmek' te konmalıdır.

Çıkma: İlişilen bu sözcüklerin, sözlükteki bütün kelimeler birer birer tarandığı zaman, azımsanmayacak artacağı düşünülebilir. Bunlarak salt bir fikir vermek için yer verilmiştir.

TDVİSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-181/1

Prof.Fahir İN'in hazırlamış olduğu Türkçe-İngilizce
Sözlük üzerinde rapor

TDVISAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-181/2

I.

İlk raporumuzda yapılmasını gerekli gördüğümüz hususlardan
yerine getirilmiş olanlar

- 1.- Sözlüğün amacını belirten bir önsöz yazılmıştır.
- 2.- Kelimelerin söylenişi için,uzmanlarca benimsenmiş uluslararası fonetik alfabeye yer verilmiş değildir. Bununla birlikte yazar, başta s.5 te belirttiği gibi ana dili Türkçe olanların İngilizce kelimeleri söyleme kolaylıklarını gözönünde bulundurmuş, Daniel Jones ile P.A.D. MacCarthy'hih İngilizce fonetik sözlüklerindeki fonetik alfabeyi Türk alfabesine uygulamıştır. Böylece ilk raporumuzda eksikliğini belirttiğimiz söyleyiş sistemi gerçekleştirilmiştir.
- 3.- Daha önce eksikliğini belirttiğimiz kural-dışı fiillerin bir çizelgesi eklenerek bu eksik te bütünlenmiştir.
- 4.- Yararlanılan belli-başlı eserlerin önce verilmemiş olan bibliyografyası da bu kez sözlüğe eklenmiştir.
- 5.- Eksik olan 'kısaltmalar çizemgesi' de verilmiştir.
- 6.- Bütün sözcüklerin yanına,yukarıda yazarın benimsediğini söylediğimiz sisteme göre söylenişleri konmuştur.
- 7.- İlk raporumuza ilştirilen türlü kelime ve deyimlerin eksikliğini belirten çizelgelerimiz yazarca göz önüne alınarak bütünleme yoluna gidilmiştir.

Bununla birlikte hâlâ eksik kalan hususlar aşağıda ik II.bölümde belirtilmiştir.

II.-

Sözlüğü bu kez baştan aşağı incelediğimizde aşağıda örnekleri verilen eksiklerin kaldığı tesbit edilmiştir.

2)

1.- Daktilo yanlışları: jbür(s.652); hâlâ yaşamak(s.722); şurub(s.729); seğirme(s.785); şübhelî(s.794); Tutu'dan(s.801); daymak bilmez(s.822); kal-mıştım(s.837) v.b.

2.- Türkçeleştirilmesi gereken yabancı sözlükler: emin(s.533); menzil (s.586); rakam(607); tarafındaki(s.610); mahv(s.613); harab(613); emniyet (s.628); remiz(s.649); muhasara(s.661); mizahî(s.669); gayet(s.671); tavır ş (s.678); mükellef(s.653); tükim(s.697); maamafih(s.699); teftiş(s.719); magrurane(s.723); ruhani(s.728); istidat(s.734); insak(s.741); şart(743); arzî(s.744); piyes(s.746); nakletmek(s.770); hakim(s.774); makam(s.774); gafil(s.788); tehammül(s.789); şübhelî(s.794); kanunî(s.794); mahayîl(805) hayali ham(s.805); üstat(s.815); vizör(s.818); iffetli(s.815); elastiki(822) hararet(s.822); vasiyetnâme(s.842); telgrafname(s.845) v.b.

3.- Eksiği giderilmesi ya da düzeltilmesi gereken karşılıklar:

a) Kelimelerin cinsleri, fiil mi, sıfat mı, zamir mi, zarf mı olduğunun gösterilmemiş olduğu birinci raporumuzda belirtilmiştir. Bununla birlikte bunların birçok yerlerde yine gözden kaçtığı görülmektedir (bk. s.4 v.b.)

b) Karşılıklarda eksiklikler ve belirsizlikler: Abrupt, accredited, acced, accurate, acerbity, adjustable, actor, actuality, acquisitive, adrift, af affecting, affective, affix, affiliate, alight, anki climax, albastre, memoire, permissible, profilactic, xenophob v.b.

c) Yanlış karşılıklar: Premiss (öncül olacak, önerme değil); along the quay (rıhtım yanında değil, rıhtımda veya rıhtım boyunca) v.b.

g) Türkçe bozukluklar: Ale-house (bira evi değil, birahane); alms house (hayır evi değil, düşkünler evi); wreath (çelenk biçiminde olarak savrulmak değil, çelenk biçiminde savrulmak); haksızlık yapmak yerine haksızlık etmek (s.855), v.b.

III.

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 089-181/2

Sözlüğün deyimleri karşılama bakımından Türkçenin konuşma zenginliğini ortaya koyduğu ve bu bakımdan benzeri birçok sözlükten üstün olduğu apaçık belirmektedir.

3)

Sonuç: Yukarıda belirttiğimiz hususları göz önüne alarak vardığımız sonuç şudur:

I. ve II. bölümlerde ortaya konduğu gibi birçok eksiklikleri giderilmiştir. Deyimler bakımından benzerlerine yeğ tutulabilir.

II. bölümde belirttiğimiz hususlar yazarı tarafından tam olarak giderildikten sonra, sözlüğün yeniden denetlenmesine ihtiyaç kalmaksızın kurulca basılması uygundur.

24.Ocak.1969

N. Uygur

Prof.Nermi Uygur

Orhan Şaik Gökyay
Orhan Şaik Gökyay

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 059-181/2